

26 Απριλίου 2026 – Κέντρο Μελέτης Χορού Duncan

Περιλήψεις

Ανθρωπολογία του χορού μέσα από τις σύγχρονες προσεγγίσεις των χορών της πόλης

Ναταλία Κουτσούγερα (Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο)

Η ομιλία εξετάζει τη συμβολή της ανθρωπολογίας του χορού μέσα από τις σύγχρονες προσεγγίσεις των χορών της πόλης (χιπ χοπ, waacking, voguing κ.α.). Με αφορμή την περιήγηση στις συγκεκριμένες σκηνές θα αναρωτηθούμε για το τι μπορεί να προσθέτει επιπλέον η επιστήμη της ανθρωπολογίας του χορού σε σχέση με άλλες επιστημονικές περιοχές του χορού αλλά και τους κλάδους των πολιτισμικών σπουδών, του λαϊκού πολιτισμού, της αστικής ανθρωπολογίας και των χιπ χοπ σπουδών; Πώς η μακροχρόνια ανθρωπολογική παρατήρηση και εθνογραφία μπορούν να αποτυπώσουν τις ιστορικοποιημένες πολιτισμικές διαδρομές των χιπ χοπ και στριτ χορευτών/τριών στο αστικό τοπίο, την ανάπτυξη της πολιτικής οικονομίας των σκηνών και τις συσχετίσεις τους με ζητήματα φύλου, φυλής, κοινωνικής τάξης, αποαποικιοποίησης, αντίστασης και πολιτικής ενεργοποίησης; Πώς μπορούν να γίνουν αντικείμενο ανθρωπολογικής διαχείρισης ζητήματα πολιτισμικής οικειοποίησης, «φαντασιακής κοινότητας» (Anderson 1983), ετερότητας και επιτελεστικότητας (Butler 1990) σε παγκοσμιοποιημένα-διεθνικά χορευτικά στίλ; Πώς ζητήματα έμφυλης χειραφέτησης αναδύονται στις αστικές χορευτικές σκηνές και πώς μπορούν να προσεγγιστούν ανθρωπολογικά; Πώς η ανθρωπολογία του χορού μπορεί να συνδυαστεί με τις πολυμεσικές προσεγγίσεις και κυρίως με το οπτικοακουστικό κείμενο; Και πώς ως ανθρωπολόγοι του χορού μπορούμε να υποστηρίξουμε συν-αισθηματικές αυτο-εθνογραφίες χορού λαμβάνοντας υπόψη στην αυτο-αναφορικότητά μας και τα ηθικά διλήμματα που μπορεί να προκύπτουν;

Καλλιτεχνικός Χορός και το Διεθνές Πλαίσιο

Ναταλί Ζερβού (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Dance School of Education, Πανεπιστήμιο του Wisconsin-Madison)

Η παρούσα εισήγηση χαρτογραφεί το πεδίο της διεθνούς βιβλιογραφίας στη διεπιστημονική γεφύρωση ανθρωπολογίας και κριτικής θεωρίας χορού (critical dance studies), εξετάζοντας πώς οι μεθοδολογικές αυτές συζεύξεις μπορούν να διαμορφώσουν την κατανόησή μας για τον δυτικό έντεχνο χορό (Western concert dance). Ξεκινώντας από το θεμελιώδες έργο της Sally Ann Ness (1992, 1996) για την ενσώματη εθνογραφία και φτάνοντας στις σύγχρονες πολιτικοκοινωνικές

παρεμβάσεις, όπως αυτές της Priya Srinivasan (2011) στο *Sweating Saris* και της Anusha Kedhar (2020) στο *Flexible Bodies*, ο κλάδος έχει ενσωματώσει επιτυχώς εθνογραφικά εργαλεία για την ανάλυση της εργασίας και της πολιτικής διάστασης της κίνησης. Ωστόσο, εξακολουθεί να υφίσταται μια επιστημονική προκατάληψη στη διεθνή βιβλιογραφία, καθώς παρατηρείται ότι η εθνογραφική έρευνα συχνά επιφυλάσσεται για υβριδικές μορφές χορού που συνδυάζουν παραστατικές τέχνες με πολιτισμικές παραδόσεις και δεν εφαρμόζεται σε παραδείγματα σύγχρονου παραστατικού χορού, τα οποία εξετάζονται σχεδόν αποκλειστικά υπό το πρίσμα της αισθητικής. Αντλώντας παραδείγματα από την έρευνα *Performing the Greek Crisis* (Zervou 2024), η παρούσα εισήγηση προτείνει την εφαρμογή εθνογραφικών προσεγγίσεων στον σύγχρονο παραστατικό χορό ως μέσο που δύναται να εμπλουτίσει την αντίληψή μας, τόσο για τη λειτουργία και το υπόβαθρο της επιτέλεσης, όσο και για την εθνογραφία ως ερευνητικό εργαλείο.

Γιατί εξακολουθεί να αντιμετωπίζεται ως ανάρμοστη ή προβληματική η σχέση ανάμεσα στην ανθρωπολογία και τον χορό; Και με ποιους όρους μπορεί σήμερα να συγκροτηθεί ένας ουσιαστικός, δημόσιος και επιστημονικά θεμελιωμένος διάλογος για τον χορό ως κοινωνική, πολιτισμική και ενσώματη πρακτική;

Χρήστος Παπακόστας (Αναπληρωτής Καθηγητής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων)

Η παρούσα εισήγηση προτείνει την ανοιχτή συζήτηση ως χώρο συνάντησης θεωρίας, πράξης και βιωμένης εμπειρίας από το πεδίο του χορού. Αφετηρία αποτελεί η ιστορική και επιστημολογική τοποθέτηση της ανθρωπολογίας του χορού στην Ελλάδα, μέσα από τη γενεαλογία της ανθρωπολογικής σκέψης και τη συμβολή της λαογραφικής και ανθρωπολογικής έρευνας στη μελέτη της κίνησης, καθώς και η επισήμανση της περιορισμένης θεσμικής της κατοχύρωσης στα ελληνικά πανεπιστημιακά τμήματα. Το δίπολο θεωρίας και πράξης αποτελεί μια επίπλαστη διάκριση, η οποία συχνά αποκρύπτει τη βαθιά συνάφεια ανάμεσα στην ενσώματη γνώση και στην ανθρωπολογική ερμηνεία. Η ανθρωπολογία, ως συμπεριληπτική επιστήμη, δεν αποκλείει τη μελέτη του χορού καθ' αυτού, ούτε απαιτεί μια μοναδική ταυτότητα από τον ερευνητή, αλλά αναγνωρίζει τον ανθρωπόλογο ως υποκείμενο πολλαπλών ρόλων και πολυπρισματικών τοποθετήσεων. Παράλληλα, τίθεται κριτικά το ζήτημα της εθνογραφίας, η οποία συχνά χρησιμοποιείται καταχρηστικά ή παρερμηνεύεται ως απλή διαδικασία συλλογής πληροφοριών. Υπογραμμίζεται η ανάγκη επαναπροσδιορισμού της εθνογραφίας ως συστηματικής, επαγωγικής και επιστημολογικά θεμελιωμένης πρακτικής, που περιλαμβάνει αφηγήσεις ζωής, αυτοεθνογραφία, αρχειακή εθνογραφία καθώς και μορφές έρευνας βασισμένες στην τέχνη. Στο πλαίσιο αυτό, η γνώση νοείται ως διαδικασία που αναδύεται «από τα κάτω», μέσα από τη φωνή, το σώμα και την εμπειρία των ίδιων των φορέων του χορού. Το παράδοξο είναι πως στη δημόσια σφαίρα κυριαρχούν λόγοι από τους «διαχειριστές» του χορού και της παράδοσης που γίνεται κληρονομιά/ προϊόν. (Τίθεται το ερώτημα ποιοι έχουν δικαίωμα λόγου, με ποια επιστημονική βάση και με ποια κριτήρια νομιμοποίησης;) Έτσι αναδεικνύεται η ανάγκη η επιστημονικότητα να συγκροτείται ως ουσιαστικό ζητούμενο και όχι ως επίφαση μιας «αυθεντίας». Στο πλαίσιο αυτό, η ανθρωπολογία και η δημόσια λαογραφία λειτουργούν ως εργαλεία που γεφυρώνουν την ακαδημαϊκή γνώση με τον κόσμο του χορού, χωρίς αποκλεισμούς και χωρίς φόβο απέναντι στην ανθρωπολογική προσέγγιση. Συνολικά, προτείνεται μια συνεπής ανθρωπολογική θεώρηση του χορού που δεν αποκλείει κανέναν ρόλο, δεν ιεραρχεί

μονοδιάστατα τη γνώση και δεν αντιμετωπίζει τις σπουδές χορού ως ανταγωνιστικό πεδίο, αλλά ως συνομιλητή. Στόχος είναι η συγκρότηση ενός κοινού χώρου επικοινωνίας, όπου ανθρωπολογία, λαογραφία και χορός συνυπάρχουν δημιουργικά, κριτικά και ισότιμα, συμβάλλοντας σε έναν δημόσιο, συμπεριληπτικό και επιστημονικά τεκμηριωμένο λόγο για την κίνηση και την πολιτισμική της σημασία.

Βιογραφικά

Η **Ναταλί Ζερβού** είναι Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Χορού στο Πανεπιστήμιο του Wisconsin - Madison. Είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος (PhD) στις Κριτικές Σπουδές Χορού (Critical Dance Studies) από το Πανεπιστήμιο της California, Riverside. Η ερευνά της επικεντρώνεται στη διασταύρωση του χορού με την κοινωνικοπολιτική σφαίρα, και ιδιαίτερα στην αλληλεπίδραση μεταξύ του χορού και περιόδων κρίσης. Το πρώτο της βιβλίο, *Performing the Greek Crisis: Navigating National Identity in the Age of Austerity* (University of Michigan Press, 2024), έλαβε το βραβείο de la Torre Bueno Prize® από την Ένωση Σπουδών Χορού (Dance Studies Association) το 2025. Το βιβλίο διερευνά τους τρόπους με τους οποίους τα σώματα διαπραγματεύονται τη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας μέσα στο μεταβαλλόμενο τοπίο της κοινωνικοπολιτικής και οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα. Η τρέχουσα έρευνά της συνδυάζει τις Σπουδές Χορού (Dance Studies) με τις Σπουδές Τρόμου (Horror Studies) και τη Θεωρία Τεράτων (Monster Theory) προκειμένου να εξετάσει σώματα σε ακραίες καταστάσεις κρίσης, όπως αυτές που παρουσιάζονται σε ταινίες τρόμου ή σε ζωντανές παραστάσεις που πειραματίζονται με την γκροτέσκ αισθητική. Τα δοκίμιά της έχουν δημοσιευτεί στα επιστημονικά περιοδικά *Dance Research Journal*, *TDR (The Drama Review)*, *Research in Drama Education*, *Dancer Citizen* και *CHOROS International Dance Journal*. Η έρευνά της έχει παρουσιαστεί διεθνώς σε συνέδρια Σπουδών Χορού, Νεοελληνικών Σπουδών, Ευρωπαϊκών Σπουδών και Τεχνών.

Η **Ναταλία Αικατερίνη Κουτσούγερα** είναι κοινωνική ανθρωπολόγος (Ε.ΔΙ.Π., Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας, Πάντειο Πανεπιστήμιο) που δραστηριοποιείται στη διασταύρωση επιστημονικών περιοχών όπως η ανθρωπολογία των νεανικών πολιτισμών, η ανθρωπολογία της διασκέδασης, της μουσικής και του χορού, ο λαϊκός πολιτισμός και το φύλο, η οπτική ανθρωπολογία και οι σπουδές στο χιπ χοπ. Στις αναλύσεις της χρησιμοποιεί διεπιστημονικές προσεγγίσεις που εμπνέονται τόσο από την ανθρωπολογία όσο και από τις πολιτισμικές σπουδές, την πολιτική φιλοσοφία, τις σπουδές φύλου και τις σπουδές των μίντια. Χρησιμοποιεί πολυμεσικές μεθοδολογίες συνδυάζοντας στα ποικίλα κείμενά της την θεωρία και μεθοδολογία της ανθρωπολογίας με τα οπτικοακουστικά μέσα, την τέχνη της επιτέλεσης, του χορού και της εικαστικής εγκατάστασης. Είναι συγγραφέας πολλών άρθρων και κεφαλαίων σε έγκριτα διεθνή και εγχώρια επιστημονικά περιοδικά και τόμους ανθρωπολογίας, μουσικής, χορού και χιπ χοπ, ενώ τα τελευταία δεκαεπτά χρόνια εργάζεται ως κριτικός και αρθρογράφος σύγχρονου χορού και performance στο dancetheater.gr. Έχει πραγματοποιήσει μέχρι στιγμής τρία εθνογραφικά ντοκιμαντέρ με θέμα το χιπ χοπ στη σχέση του με το χορό, το φύλο και την πνευματικότητα που έλαβαν μέρος σε πολλά εγχώρια και διεθνή φεστιβάλ ντοκιμαντέρ, όπως το «Πλασμένοι για να τα Σπάνε» (2011), το «Τα Θηλυκά είναι Εδώ» (2015) και το «An Element of Hope» (2025). Δύο νέα οπτικοακουστικά έργα αναμένονται να ολοκληρωθούν το 2026. Η

πρόσφατη μονογραφία της, η οποία κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Δίσιγμα (2024) έχει τίτλο: «Γέννημα θρέμμα Δυτικής Αττικής: Χορός, μουσική και νεανικοί πολιτισμοί στο ελληνικό» και εξερευνά τους λαϊκούς και τραπ πολιτισμούς νυχτερινής διασκέδασης σε κλαμπ της Δυτικής Αττικής από την δεκαετία του 1990 έως σήμερα. Η Ναταλία υπήρξε μεταδιδακτορικός υπότροφος (2021-2022) στις Συγκριτικές Πολιτισμικές Σπουδές του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών (Harvard University). Είναι επίσης επιστημονικά υπεύθυνη του Erasmus + in Adults' Education: "UFemTP: A Mobilizing Training and Multimedia Platform (2025-2028).

Ο **Χρήστος Παπακόστας** είναι Αναπληρωτής Καθηγητής του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων στο αντικείμενο «Λαογραφία και Ελληνικός Παραδοσιακός Χορός». Από το 2014 έως το 2021 υπηρέτησε ως επίκουρος καθηγητής στη Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου της Αθήνας στο αντικείμενο «Ελληνικός Παραδοσιακός χορός». Σπούδασε στο Τμήμα Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκρίτειου ως και το Πανεπιστημίου Θράκης με ειδικότητα στον Ελληνικό Παραδοσιακό Χορό. Εργάστηκε ως επαγγελματίας δάσκαλος χορού σε δύο Λύκεια των Ελληνίδων(Κομοτηνής και Δράμας) και σε διάφορους χορευτικούς συλλόγους στην Κομοτηνή(Πολιτιστικός σύλλογος Ξυλαγανής), στην Λάρισα(Σύλλογος Καρδίσιων Λάρισας), την Καρδίτσα(Μορφωτικός Όμιλος Μυρίνης, Κ.Ι.Λ.Ε. 'Απόλλων') και στα Γιάννενα(Πολιτιστικός Σύλλογος Περάματος, Χορευτική Ομάδα Αδελφότητας Μ. Περιστερίου 'Λάκμος'). Έχει διδάξει σε πολλά σεμινάρια παραδοσιακού χορού στην Ευρώπη, τον Καναδά και τις Η.Π.Α. Δίδαξε παραδοσιακά κρουστά στα μουσικά σχολεία Δράμας,Καρδίτσας και Τρικάλων. Έλαβε το διδακτορικό του από το Τμήμα Ιστορίας, Αρχαιολογίας και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Έχει διδάξει ανθρωπολογία, λαογραφία, ανθρωπολογία του χορού και της μουσικής σε διάφορα πανεπιστήμια της Ελλάδας(Θεσσαλίας, Ιωαννίνων, Δυτικής Ελλάδας, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο και στο Τ.Ε.Ι. Ηπείρου). Τα ερευνητικά του ενδιαφέροντα εστιάζουν σε ζητήματα ανθρωπολογίας του χορού και της μουσικής, λαογραφίας, ταυτοτήτων και κοινωνικής και πολιτισμικής συγκρότησης του τόπου. Το 2019 επιμελήθηκε, μαζί με τον Νίκο Πουλάκη, τον συλλογικό τόμο. «Χορευτικοί Πολιτισμοί. Παγκοσμιοποίηση, Τουρισμός και Ταυτότητα στην Ανθρωπολογία του Χορού. Το 2014 εκδόθηκε η πρώτη του μονογραφία με τίτλο *Σαχάισίβαρό νι νάι: ρόμικες χορευτικές και μουσικές ταυτότητες στην Βόρεια Ελλάδα*(Πεδίο 2014). Οι δημοσιεύσεις περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, τα ακόλουθα άρθρα: «Dancescapes of Dionysos: local(ethnic), national identities and the Olympics. A case study from Northern Greece.[Anthony Shay (ed.), *Dance and Ethnicity*. Oxford University Press, υπόδημοσίευση], Folk narratives, identity and resistance. A case study. [Narratives across space and time: transmissions and adaptation(vol. III). Proceedings of International Conference. International Society for Folk Narratives and Hellenic Folklore Research and Academy of Athens, 2014], «Repertoire: theory vs practice. The Greek paradigm». [Rethinking theory and practice. Proceedings of International Symposium on Dance Research.Centre National de Dance, Congress on Dance Research, Society of Dance History Scholars, 2008]. 'Maitre et Serviteurs'. *Espacesemotionnels et spectacles musicaux dans la Grece du nord*. [Revue Etudes Tsiganes 44-45, 2012], «Dance and Place: the case of a Roma community in Northern Greece»[Anthony Shay (ed.), *Balkan Dance. Essays on Characteristics, Performance and Teaching*.McFarland Publishers, 2008], «Εντό-ποιός; χορόςκαιρόμικοςχώρος».[Ε. Αυδίκος, Ρ. Λουτζάκη&

Χ. Παπακόστας (επιμ.), Χορευτικά Ετερόκλητα. Ελληνικά Γράμματα και Λύκειο των
Ελληνίδων Δράμας 2004]